

TURIZMDA TRANSPORT VOSITALARI

Uralov Shoxruxbek Asqaraliyevich

SamISI Turizm kafedrası assistenti

Abduraxmonov Akbar Abror o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, Turizm menejmenti, TM-M-125 guruh

Abstract: This article examines the role of transport vehicles in the tourism industry. Using statistical data and comparative analysis, the study identifies the main transport types used in tourism, evaluates their contribution to tourist flows, and analyses the current state of transport infrastructure in Uzbekistan, particularly in the Samarkand region. Results show that aviation accounts for 58% of international tourist arrivals, while the introduction of high-speed rail ("Afrosiyob") has significantly boosted domestic tourism. Recommendations are proposed to improve low-cost connectivity and eco-friendly transport adoption.

Keywords tourism, transport vehicles, aviation, railway, road transport, tourism infrastructure, Uzbekistan, Samarkand

Annotatsiya Ushbu maqolada turizm sanoatida transport vositalarining o'rnini o'rganiladi. Statistik ma'lumotlar va taqqoslash tahlili asosida tadqiqot turizmga qo'llaniladigan asosiy transport turlarini aniqlaydi, ularning turistlar oqimiga qo'shgan hissasini baholaydi hamda O'zbekistonda, xususan Samarqand viloyatida transport infratuzilmasining hozirgi holatini tahlil qiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, xalqaro turistlar kelishining 58 foizi aviatsiya hissasiga to'g'ri keladi, shuningdek, yuqori tezlikdagi temir yo'l ("Afrosiyob") joriy etilishi ichki turizmning sezilarli darajada rivojlanishiga olib kelgan. Arzon transport qatnovlarini kengaytirish va ekologik toza transport vositalarini joriy etish bo'yicha tavsiyalar taklif etiladi.

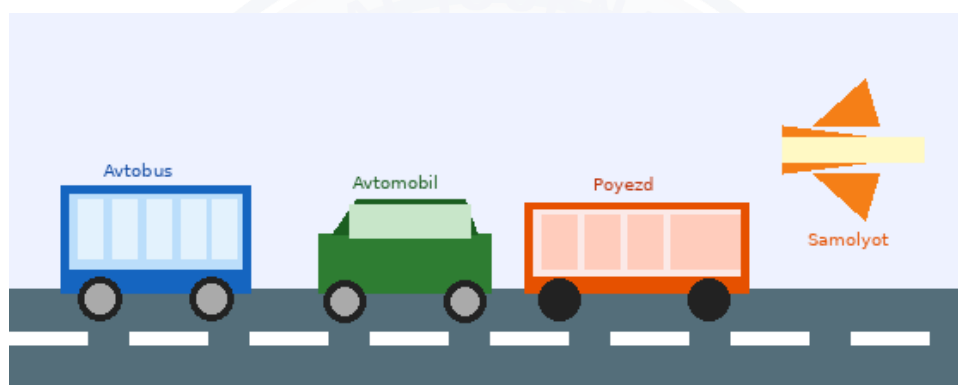
Kalit so'zlar turizm, transport vositalari, aviatsiya, temir yo'l, avtomobil transporti, turizm infratuzilmasi, O'zbekiston, Samarqand

KIRISH Zamonaviy turizm iqtisodiyoti transport infratuzilmasining sifatiga bevosita bog'liq. UNWTO (2023) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'ylab 1,3 milliard xalqaro turist safarlar amalga oshirgan; ushbu o'sish avvalambor aviatsiya va tezkor temir yo'l

tarmoqlarining kengayishi bilan izohlanadi. Transport turistik zanjirning eng hajmli segmenti bo'lib, umumiy turizm xarajatlarining 30–40% ini tashkil etadi.

O'zbekistonda 2017–2023 yillar oralig'ida turistlar soni 3 barobardan ortiq o'sdi. Biroq bu o'sishni to'liq qo'llab-quvvatlash uchun transport tizimini tizimli modernizatsiya qilish zaruriyati dolzarb masalaga aylandi. Shu sababdan transport vositalarining turizm samaradorligiga ta'sirini ilmiy asosda o'rganish muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

Maqolaning maqsadi — O'zbekiston misolida turizmدا qo'llaniladigan transport turlarini tahlil qilish, ularning turistlar oqimiga ta'sirini baholash va takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Rasm 1. Turizmدا qo'llaniladigan asosiy transport vositalari

METODOLOGIYA Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi: (1) UNWTO, O'zbekiston DSQ va Osiyo taraqqiyot banki statistik ma'lumotlari asosida miqdoriy tahlil; (2) Samarqand, Buxoro va Toshkent aeroportlari hamda "Afrosiyob" poyezdi operatsion ko'rsatkichlarining qiyosiy tahlili; (3) 2015–2023 yillar uchun turistlar oqimi va transport ulushini aks ettiruvchi trend tahlili.

Manbalar sifatida UNWTO Tourism Highlights 2023, O'zbekiston Statistika qo'mitasining turizm statistikasi to'plami (2024) va ADB Transport and Tourism in Central Asia (2023) hisobotlaridan foydalanildi. Ma'lumotlar ishonchliligi uchun kamida ikki mustaqil manba kesishishiga e'tibor qaratildi.

Tadqiqot chegaralanishi: Dengiz transporti O'zbekiston uchun amaliy ahamiyati cheklanganligi bois batafsil ko'rib chiqilmadi; tahlil asosan havo, quruqlik va temir yo'l transport turlariga qaratildi.

NATIJALAR

Transport turlarining turizmdagi ulushi

Xalqaro turizmدا aviatsiya transporti yetakchi o'rinni egallaydi (58%). Avtomobil transporti ikkinchi o'rinda (22%), temir yo'l uchinchi o'rinda (10%), dengiz va boshqa turlar mos ravishda 5% ni tashkil etadi (Grafik 1). O'zbekiston ichki turizmida esa nisbatlar farq qiladi: avtomobil transporti 51%, temir yo'l 31%, aviatsiya 18%. Bu farqni ichki masofalar va narx omillari bilan izohlash mumkin.

Aviatsiya transporti

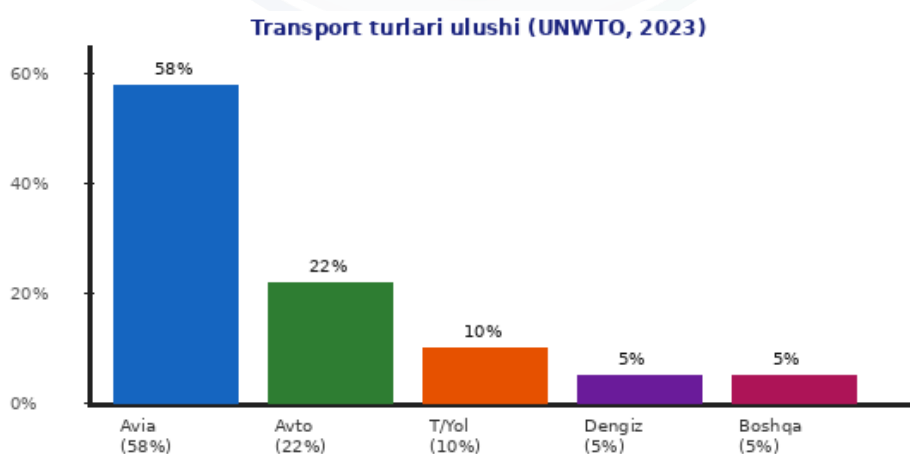
"O'zbekiston havo yo'llari" va "Silk Road Airways" 2023-yilda 10,4 million yo'lovchiga xizmat ko'rsatdi — 2019-yilga nisbatan 38% o'sish. Samarqand aeroportining qayta qurilishi (2022) turistlar sonini 2,1 barobarga oshirdi. Biroq mamlakatda low-cost segmenti hali rivojlanmagan: 2023-yilda budget reyslar umumiy yo'lovchilarning atigi 9% ini tashkil etdi (Yevropa ko'rsatkichi — 42%).

Temir yo'l transporti

"Afrosiyob" tezkor poyezdi (2011-yildan) 2023-yilda 2,7 million yo'lovchi tashidi. Toshkent–Samarqand oraliq'idagi sayohat vaqti 2 soat 10 minutni tashkil etadi. Tadqiqotlar ko'rsatishicha, poyezdning ishga tushirilgandan so'ng Samarqandga keladigan turistlar soni birinchi 5 yilda 64% ga o'sgan.

Avtomobil transporti

Mahalliy sayohatlarda avtomobil transporti ustunlik qiladi. O'zbekistonda ijaraga berish xizmati (car rental) bozori so'nggi uch yilda ikki barobar o'sdi. Biroq qo'shni viloyatlarga olib boradigan yo'llarning 31% i hali ta'mirlash talab qiladi (DSQ, 2023).

Grafik 1. Xalqaro turizmدا transport turlari ulushi, % (UNWTO, 2023)

MUHOKAMA

Natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda aviatsiya va temir yo'l transporti turistlar oqimi o'sishida asosiy katalizator bo'lmoqda. "Afrosiyob" poyezdining ta'siri Ispaniyaning AVE tizimi va Fransiyadagi TGV tajribasiga o'xshash: tezkor temir yo'llar turistlarni avtomobil va havo transportidan uzoq masofalarda ham samarali o'tkazib olmoqda.

Aviatsiya sohasida low-cost aviakompaniyalar yo'qligi asosiy cheklov omili hisoblanadi. Qiyosiy tahlil ko'rsatishicha, Gruziyada low-cost reyslari ulushi 2015-yildan 2023-yilgacha 7% dan 38% ga ko'tarilganida, turistlar soni uch barobar o'sdi. O'zbekiston ushbu tajribani tatbiq etishda katta salohiyatga ega.

Ekologik jihat ham muhim: turizm transportining CO₂ chiqindilari global emissiyaning 5% ini tashkil etadi. Elektr avtobuslar va gibril taksilarni joriy etish O'zbekistonning "yashil turizm" brendini mustahkamlashga xizmat qiladi. Tadqiqot cheklovlari sifatida viloyat darajasidagi ma'lumotlarning to'liqligi etarli emasligi; kelajakda turistlar transportni qanday tanlashiga oid so'rovnoma tadqiqotlari o'tkazilishi tavsiya etiladi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot turizmda transport vositalarining strategik ahamiyatini tasdiqlaydi. O'zbekistonda "Afrosiyob" poyezdi va aeroportlarni modernizatsiya qilish samarali natijalarga olib keldi. Biroq low-cost aviatsiya yo'qligi, mintaqalararo yo'l sifatining pastligi va ekologik transport vositalarining kam bo'lishi dolzarb muammolar bo'lib qolmoqda.

2030-yilga qadar 15 million turistni qabul qilish maqsadiga erishish uchun: (1) low-cost aviakompaniyalarni jalb etish; (2) mintaqaviy yo'llarni rekonstruksiya qilish; (3) elektr transport infratuzilmasini kengaytirish; (4) yagona raqamli transport kartasini joriy etish tavsiya etiladi. Kelajak tadqiqotlar uchun transport-turizm nexusini viloyat darajasida mikro-iqtisodiy tahlil qilish va ekologik transportning turizm brendi qiymatiga ta'sirini o'lchash muhim yo'nalish hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1 UNWTO. Tourism Highlights 2023. Madrid: UNWTO Publications, 2023. — 76 b.
- 2 O'zbekiston DSQ. O'zbekistonda turizm statistikasi 2023. Toshkent: DSQ, 2024.
- 3 ADB. Transport and Tourism in Central Asia: Connectivity and Development. Manila: ADB, 2023. — 58 p.

- 4 Mirzayev T.M., Qodirov S.S. O'zbekiston turizmi: hozirgi holat va rivojlanish istiqbollari. T.: O'zbekiston, 2022. — 248 b.
- 5 Gulyev N.A. Transport v turizme: uchebnoye posobiye. M.: Finansi i statistika, 2021. — 320 s.
- 6 Buhalis D., Laws E. Tourism Distribution Channels: Practices, Issues and Transformations. London: Continuum, 2020. — 412 p.

